

ПРАВО НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУДОВИЙ РОЗГЛЯД

(стаття 6 Конвенції)

Справа „ТзОВ „Терем”, Чечоткін та Оліус проти України”

(„Terem Ltd, Chechetkin and Olius v. Ukraine”)

У рішенні, ухваленому 18 жовтня 2005 року у справі „ТзОВ „Терем”, Чечоткін та Оліус проти України”, Суд вирішив, що:

- було порушено ч.1 ст.6 Конвенції (право на справедливий судовий розгляд);
- було порушено ст. 1 Першого протоколу до Конвенції (захист права власності).

Суд постановив, що протягом трьох місяців після того, як рішення стане остаточним відповідно до ч.2 ст.44 Конвенції, держава-відповідач повинна виплатити заявнику – юридичній особі суму заборгованості, встановлену судовим рішенням від 6 червня 2003 року, яка до цього часу ще не сплачена.

Обставини справи

Першим заявником є українська компанія ТзОВ „Терем”, яка була зареєстрована у 1998 році. Другим заявником є громадянин України Ігор Володимирович Чечоткін, який народився 1967 року і зараз проживає у м. Києві. Третім заявником є громадянин України Євген Віталійович Оліус, який народився 1957 року і зараз проживає у м. Києві. Другий та третій заявники є співвласниками юридичної особи, яка є першим заявником у цій справі.

У листопаді 1999 року в ході проведення перевірки ТзОВ „Терем” щодо дотримання податкового законодавства податкова міліція вилучила майно та фінансові документи, що були власністю цього товариства. 10 лютого 2000 року управління податкової міліції у м. Києві (далі — УПМ) оголосило безхазяйним більшу частину майна ТзОВ „Терем”. 3 березня 2000 року Жовтнева райдержадміністрація м. Києва прийняла рішення про продаж майна, що в подальшому й було здійснено.

У травні 2000 року другий та третій заявники звернулися до Радянського районного суду м. Києва зі скаргою на незаконні дії УПМ, вчинені стосовно першого заявника. 10 жовтня 2000 року цей суд ухвалив рішення на їх користь. 7 лютого 2001 року Київський міський суд скасував рішення районного суду і закрив провадження у

справі у зв'язку з її невідомістю загальним судам. Даний висновок ґрунтувався на тому, що належним скаржником у справі має бути ТзОВ „Терем”, і в такому разі дана справа мала розглядатись не загальним, а господарським судом.

У травні 2002 року ТзОВ „Терем” звернулося до Господарського суду м. Києва з позовом до УПМ та до Державного казначейства, вимагаючи відшкодування матеріальної й моральної шкоди, спричиненої діями податкової міліції.

6 червня 2003 року господарський суд частково задовольнив позовні вимоги, присудивши відшкодування матеріальної та моральної шкоди у розмірі 5 655 475,40 грн., а також судових витрат у розмірі 4 002,60 грн. У своєму рішенні господарський суд встановив незаконність дій УПМ і, як наслідок цього, факт заподіяння першому заявнику шкоди. 6 жовтня 2003 року Київський апеляційний господарський суд залишив рішення суду першої інстанції без змін. 22 жовтня 2003 року Господарський суд м. Києва видав два виконавчих документи на суми, що були присудженні згідно з його рішенням від 6 червня 2003 року.

10 грудня 2003 року Управління державної виконавчої служби Шевченківського району м. Києва (далі – УДВС) відкрило виконавче провадження у цій справі. 17 січня 2004 року Державне казначейство повідомило УДВС, що відповідно до вимог законодавства виконання цього рішення покладалося не на органи державної виконавчої служби, а на Державне казначейство. 23 лютого 2004 року УДВС повернуло ТзОВ „Терем” виконавчі документи з пропозицією подати їх Державному казначейству для виконання. 25 лютого 2004 року перший заявник подав ці документи до Державного казначейства.

Постановою від 5 квітня 2004 року Вищий господарський суд України залишив без змін рішення Господарського суду м. Києва від 6 червня 2003 року. 1 липня 2004 року колегія з трьох суддів Верховного суду України відмовила у прийнятті до провадження касаційної скарги на постанову Вищого господарського суду України.

Листом від 22 липня 2004 року Управління Державного казначейства м. Києва повідомило заявників, що судові рішення від 6 червня 2003 року не може бути виконане з огляду на відсутність правових підстав. У листі, зокрема, відзначалось, що розмір відшкодування вартості конфіскованого державою майна зменшено до суми коштів, отриманих від продажу цього майна, а цей факт має бути підтверджений податковими органами.

5 серпня 2004 року Господарський суд м. Києва відхилив клопотання УПМ зупинити виконавче провадження. 9 вересня 2004 року Верховний суд України повторно відмовив у прийнятті касаційної скарги до провадження.

20 грудня 2004 року Державне казначейство перерахувало 356 973, 552 грн. на банківський рахунок першого заявника. Листом від 16 лютого 2005 року Управління Державного казначейства м. Києва повідомило першого заявника, що Державне казначейство перерахувало йому суму коштів, отриманих від продажу конфіскованого майна, але подальше виконання судового рішення є неможливим, оскільки в Державному бюджеті України на 2004 та 2005 роки зазначених коштів не передбачено.

Судове рішення, винесене на користь першого заявника, залишається в значній частині не виконаним.

Зміст рішення Суду

Спершу заявники скаржились на порушення ст. 1 Першого протоколу до Конвенції у зв'язку з незаконною конфіскацією їхнього майна. Вони також стверджували, що національні суди порушили їхнє право на доступ до суду при оскарженні дій податкової міліції. В обґрунтування своїх скарг вони посилались на ст. 6 та ст. 13 Конвенції. Пізніше заявники скаржились на невиконання судового рішення, винесеного на користь першого заявника, покликаючись знову ж таки на ст. 6 Конвенції, а також на ст. 1 Першого протоколу до Конвенції.

Розгляд справи на предмет прийнятності.

Щодо критерію *ratione personae*. Суд нагадав, що відповідно до ст. 34 Конвенції він може розглядати заяви від фізичних чи юридичних осіб, „які стверджують, що їхні права, гарантовані Конвенцією та додатковими протоколами до неї, порушено однією з Високих Договірних Сторін”. Для того ж, аби набути статусу потерпілого від порушення права, особа повинна зазнати безпосереднього шкідливого впливу від стверджуваного протиправного діяння (див., наприклад, рішення Суду у справі *Buckle v. the United Kingdom*). Поняття „потерпілий”, що використовується у ст. 34 Конвенції, має тлумачитись автономно та незалежно від національних правових концепцій, – зокрема, стосовно здатності бути учасником судового процесу. В той же час Суд звернув увагу на те, що учасники товариства, в тому числі й мажоритарні учасники, не можуть претендувати на статус потерпілих від порушення прав саме товариства (див. рішення Суду у справі *Agrotexim and Others v. Greece*).

Повертаючись же до фактів даної справи, Суд зазначив, що другий та третій заявники є двома з трьох учасників товариства, яке саме є першим заявником, і вони в

подальшому скаржились на порушення якраз корпоративних прав. Суд, таким чином, не вбачав підстав відходити від процитованих вище положень своєї прецедентної практики й оголосив заяви другого та третього заявників неприйнятними.

Щодо первинних скарг першого заявника. На початку перший заявник скаржився на порушення ст. 1 Першого протоколу до Конвенції у зв'язку з незаконною конфіскацією майна податковою міліцією. Стосовно цієї скарги Суд відзначив, що товариство-заявник отримало ефективний засіб захисту на національному рівні, оскільки на його користь було винесено судові рішення, яким присуджено до сплати заявнику близько 926 113 євро як відшкодування матеріальної та моральної шкоди. Зазначена сума видається Суду адекватною. За таких обставин заявник не може більше претендувати на статус потерпілого в розумінні ст. 34 Конвенції. Той же факт, що присуджені кошти тривалий час не виплачуються, породжує окреме питання про невиконання судового рішення, яке (питання) розглядатиметься нижче. Потім товариство-заявник скаржилося на порушення ст. 6 та ст. 13 Конвенції, оскільки національні суди нібито порушили його право на доступ до суду, коли оскаржувались дії податкової міліції, і тим самим йому також не було забезпечено ефективний юридичний засіб захисту. Однак тільки-но заявник подав свою скаргу за належною підвідомчістю, а саме до господарського суду, одразу ж і було здійснено повний розгляд його скарги. Суд, таким чином, вважає, що право заявника на доступ до суду було забезпечено адекватно.

Стосовно ж скарги заявника щодо невиконання судового рішення Уряд стверджував, що заявник не використав усіх національних юридичних засобів захисту, оскільки спершу потрібно було оскаржити бездіяльність Державного казначейства в національних судах. З цього приводу заявник відзначив, що належне виконання даного судового рішення, вочевидь, залежало від внесення змін до законодавства, а оскарження заявником законодавчих актів у національних органах не можливе навіть теоретично. До того ж Суд у багатьох рішеннях щодо України відзначав, що у разі коли невиконання судового рішення зумовлено не бездіяльністю державного органу, який відповідає за належне виконання судових рішень, а відсутністю певних законодавчих заходів, тоді не можна докоряти заявникові у тому, що він не подавав скаргу на дії такого органу.

Суд погодився з аргументами заявника і нагадав, що аналогічні заперечення Уряду він уже відхиляв, розглядаючи справи проти України (див., наприклад, рішення

Суду у справі *Voytenko v. Ukraine*). У цих справах Суд встановив, що заявники не мали вичерпувати саме ті національні засоби юридичного захисту, на які вказував Уряд.

Враховуючи доводи сторін, Суд дійшов висновку, що скарга першого заявника про невиконання судового рішення, винесеного на його користь, стосується таких серйозних питань фактів та права в контексті ст.6 Конвенції та ст.1 Першого протоколу до Конвенції, які мають бути вирішені в ході розгляду справи по суті.

Розгляд справи по суті.

Скарга про порушення ч.1 ст.6 Конвенції. Заперечуючи проти скарги першого заявника, Уряд стверджував, що законодавство України містить обґрунтовані правові обмеження, які перешкоджали повному виконанню судового рішення, винесеного на користь цього заявника. Уряд знову нагадав, що товариство-заявник не скористалося таким засобом захисту, як оскарження бездіяльності Державного казначейства.

Суд прийняв до уваги той аргумент, що відсутність асигнування з Державного бюджету коштів на покриття боргів держави може спричинити затримку у виконанні судових рішень, згідно з якими присуджується стягнення таких боргів. Тим не менше Суд вважає, що неспроможність держави здійснити зазначене асигнування протягом двох років поспіль становить порушення зобов'язань, взятих нею згідно з ч.1 ст.6 Конвенції. Більше того, з обставин справи вбачається, що протягом цього часу державні органи не вживали жодних заходів, аби виправити дану ситуацію.

Підсумовуючи, Суд дійшов висновку, що тривала невіплата значної суми коштів, присудженої судовим рішенням на користь товариства-заявника, становить порушення ч.1 ст.6 Конвенції.

Скарга про порушення ст.1 Першого протоколу до Конвенції. Уряд визнав, що кошти, присуджені товариству-заявнику відповідно до судового рішення, становлять об'єкт володіння останнього в сенсі ст. 1 Першого протоколу до Конвенції. Та все ж, на думку Уряду, дана стаття не була порушена, оскільки право власності заявника не заперечувалося. Затримки ж у виплаті коштів пов'язані зі складною економічною ситуацією в державі та з великою сумою боргу.

Суд нагадав, що відповідно до його прецедентної практики ті випадки, в яких заявник не може отримати виконання судового рішення, винесеного на його користь, тлумачаться як порушення права на мирне володіння своїм майном, гарантованого ст.1 Першого протоколу до Конвенції (див., серед багатьох інших, рішення Суду у справі *Burdov v. Russia*). У даній же справі Суд вважає, що відсутність можливості у товариства-заявника отримати належні йому кошти в ході виконання судового рішення

протягом майже дворічного періоду становить втручання в його право мирно володіти своїм майном у сенсі ст. 1 Першого протоколу до Конвенції.

Внаслідок невиконання рішення Господарського суду м. Києва державні органи протягом тривалого часу позбавляли й надалі продовжують позбавляти ТзОВ „Терем” можливості отримати в розпорядження ті грошові кошти, на які це товариство має право. На думку Суду, відсутність коштів у бюджеті не є обставиною, що може виправдати таку бездіяльність. Тому було порушено ст.1 Першого протоколу до Конвенції.